

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

ΜΕ ΤΟ ΧΑΡΑΜΑ

Πού μπορούμε να βρούμε πιά, εκείνο που έχασαν έμεις οι νεότεροι και πού οι αρχαίοι το είχαν έμπροσθ; στα μάτια των πάντοτε, τρέχοντες μέσα στα γυμναστήρια· οι γέροντες, οι σοφοί, οι ποιηταί, οι καλλιτέχναι· οι άνθρωποι του καλού και του ωραίου;

Τό ανδρώπινο σῶμα; 'Η σπαρταριστή γραμμή· ή μαλακή και φευγαλέα καμπύλη· εκείνο τὸ καίτι, τὸ ανέκφραστο και ἀπερίγραπτο, πού μιλεῖ μόνο του τὴν ωραιότερη γλῶσσα· εκείνο πού μοιάζει με τὸ έτοιμο νὰ φτερουγίσῃ πουλί, με τὸ λάφι και τὸ αἶτι πού έτοιμάζονται νὰ δρμήσουν εἰς τὸν ἀκατάσχετον καλπασμόν των, με τὸν αἶγτο τενώνα τὸν λαϊμό και ἀνοίγοντα τίς φτερούγες γιά νὰ πάρῃ τὸ αἰθέριον και ὑπερύψηλον πέταμα. τὴν θείαν και μεγαλειώδη ἐκείνην προετοιμασίαν νεύρων, μυῶων, σαρκός, τὰ ὁποῖα ὅλα· ὁμοῦ, εἰς ὠραιότητην και μελετημένην ὑπὸ τῆς φύσεως ἀρμονίαν και ἀναλογίαν ἐντάσεως, προσηπαθειῶν, και ἰσορροπίας, προπαρασκευάζουν τὴν κίνησιν, τὴν δρμήν, τὴν ζωὴν, τὴν δρᾶσιν;

Πού ἄλλου νὰ τὸ εὖρωμεν παρά εἰς τὴν ἀκρο γαλιά σὲ μερικὸν ψιγράδες, με τὸ ὀπίλινο λυκαυγές, με τὸ ἀσολμο και θαμπὸ μισόφωτο, τὴν ὥρα πού γραμμή στήν ἀμμουδιά τραβοῦν τὴν τράτα με τὸ ρυθμικὸ και σιγῶφωνο πρῶινὸ τραγοῦδι, πού ἡ φωνὴ σάν τὸ φῶς μόλις βγαίνει χαμηλὴ, ἄτολμη κι' αὐτὴ σὰ νὰ πρόκειται νὰ τελεσθῇ κανένα μυστήριον ἀπάνω στὴ λευκάζουσα ἔκτασι τοῦ ἄμμου.

Τί λένε καλά-καλά δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ καταλάβῃ. Μοιάζουν σὰν τοὺς παλαιούς ἐκείνους Αἰγυπτίους ἱερεῖς πού κρύβουν τὰ μυστικά τῆς ἱεροτελεστίας. Βραχνόφωνα, ψιλόφωνα, ἡ μπάσσα βγαίνοντας ἡ φωνή, ρυθμίζει, συνοδεύει, και ὁρίζει τὴν κίνησιν.

Τόχετε παρατηρήσει πόσο λείπουν στή δημοικὴ ποίησι τὰ τραγοῦδια τὰ θαλάσσια; ὁ ἀργαλειὸς δουλεύει και ἡ καλὴ τὸ λέει τὸ τραγοῦδι τῆς πού αἰῶνες τῆς τὸ λένουν έτοιμάσει ἀπὸ πρῖν. Ὁ ὀργισμός χωρίζει τὴ γῆ, ὁ σκαφιστὴς κι' ὁ ἀλεγκτὴς τὴν ἀναποδογυρίζουν· ὁ ἀγωγιάτης συνοδεύει τὸ ζηντιανὸ του, ὁ βοῖδολάτης τὰ καματερά του, ὁ τσοπάνος τὰ γίδια και τίς ἀρνάδες· κι' ὅλοι ποῖδες με τὸ στόμα, ποῖδες με τὴ φλογέρα και τὸ σουραῦλι θᾶλουν νὰ πούν τὸ τραγοῦδι του. Στὴ θάλασσα μπρουντζίνα μπράτσα λάμπουν, δι-

χτυα και παραγάδια ρίχνονται, πανιά μαϊνάρουν· και μολάρουνται, πόθοι, καημοί, και νοσταλγίες αὖθαινον και θεριεύουν, κι' ὅμως τὸ δημοικὸ τραγοῦδι τίποτε ἡ πολὺ μικρὰ πρᾶματα ἀφιερώνει. 'Η κλεφτουριά, τὸ βουνό, ὁ λόγγος, τὸ χωριὸ και ἡ στάνη, τὰ πῆρε ὅλα.

Ὅσοοο...ἰς. Ὅσοοο...ἰς! Μόλις κατορθώνουμε νὰ ἀκούσωμε και νὰ πάρουμε μαζί με τὸ φλοῖσβισμα τοῦ μικροῦ ἀφροκοποῦντος κύματος στήν ἀμμουδιά.

'Αλλά δὲν ἀκούομεν. Βουλώνουμε ὁλότελα τ' αὐτιά μας και γινόμαστε ὅλο μάτια. Ἐκεῖ διαγράφεται και προβάλλεται σὸ βαθυγάλαζο χρώμα τοῦ πόντου, πού δὲν τὸν ἔχει χαϊδέψει ἄκόμα τὸ πρῶτον φίλημα τοῦ χαράγματος, ἡ πιὸ ζωντανὴ εἰκόνα· μουσικὴ και ἀρμονία και πλαστικὴ μαζί, και ἓνα μεγαλειώδες ποίημα πού συνθέτουν βραχιόνες, κεφάλια, τράχηλοι και στήθη· κνήμαι και πόδια και μηροί.

Δὲν εἶνε ἐδῶ ἀνάπανσις και νοχέλεια και νοσηρὰ προκλητικότης. Ὁ νοῦς και τὸ μάτι δὲν τρέχει, και δὲν θωπεύει, και δὲν πηγαίνει νὰ συναντήσῃ κανένα θέαμα ἡδονῆς. Τὸ αἰσθημα αὐτὸ κοιμάται βαθεῖα· και τὸ σύμπλεγμα, και οἱ λεπτομέρειες, και γραμμές, και ἐπιφάνειες, και νεῦρα, και μῦς, και φλέβες, κολλοῦνται πλέκονται, δένονται και λύνονται, προτείνονται γιά μιὰ στιγμὴν και ὑποχωροῦν, αἰωνίως κινούνται, σπαρταροῦν και συνθέτουν τὸ ἔργον, τὴν κίνησιν, τὴν δρμήν.

Τί νὰ πρωτοθαυμάσῃς; Τὴν κάμψιν, τὸ κύτωμα τοῦ κορμοῦ, τὸ φούσκωμα τοῦ στήθους, τὴν ἀνάτασιν τῆς κεφαλῆς, τὸ γύρισμα και τὸ στρίψιμο τοῦ τραχήλου. Μπρουντζίνα ἀγάλματα κατεβασμένα ἀπὸ τὰ βᾶθρα και στηλωμένα με τὰ γερά πόδια μέσα σ' ἡν ἄμμο και παίρνοντας ζωὴν ἀπ' αὐτήν, ζωὴν τὴν ὁποῖαν κρατεῖ μυστικὰ μέσα στὰ βάθη τῆς γιά νὰ τὴν ἀποδώσῃ σ' αὐτοὺς πού τὴν ἀγαποῦν, και περιμένουν ἀπ' αὐτὴν νὰ τοὺς θρέψῃ.

Ἔτσι καθὼς τραβοῦν ὅλοι μαζί τὸ χοντρὸ σχοινί, φαίνονται σὰ νὰ θέλουν νὰ βγάλουν μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς και νὰ χαρίσουν στὴ γῆ ὅλους τοὺς θησαυρούς τῆς· και με τὴν ἄλλη κίνησιν πρὸς τὰ ἔμπροσθ, σὰ νὰ ἰκετεύουν και παρακαλοῦν τὴν ἴδια πάλε τὴ θάλασσα νὰ μὴ φανῇ σκληρὴ και ἄπονη στὸν ἄγῶνα τους.

Ἐκείνη ἡ διάπλατη κι' ἀνοιχτὴ μέσ' στὸν ἄμμο πατούσα, χωμένη μέσα βαθειὰ και στηρίζουσα τὸ πᾶν· ἐκείνη ἡ κνήμη—ὄχι ἡ τορνευτὴ, και λεία, και ἀταλὴ—μὰ ἡ γεμάτη νεῦρα σφιχτοδεμένα,

και μῦς πλεγμένους· κι' ἐκεῖνοι οἱ μηροὶ ὡς ἀπάνω σὸ ἀνασυρμένο κοντοβράκι. Τί κοιλότητες, τί κυρτότητες· κι' ἐκεῖνα τὰ μπράτσα και οἱ ὤμοι· πλάτες· ὅλα μπρουντζίνα, γυαλιστερά ἀπ' τὸν ἰδρωτὰ και τὴν ἄρμη σὲ μιὰ ὑπέρτατη προσπάθεια, σὲ μιὰ κίνησιν θεία, σὲ μιὰ εἰκόνα ζωντανή, σπαρταριστή, σὲ μιὰ ἀρθραστή πλαστικὴ τελειότητα, σ' ἓνα ὑπέρθειο μεγαλειώδες ποίημα!

Κ' ἔπειτα με μιὰς, ἡ πρῶτη ἀχτίδα πού πρόβαλε ἀπ' τὸν Ὑμηττὸ και φίλησε τὰ πάντα, κι' ἐγέμισε με ροδόφυλλα τὴ θάλασσα και με κρῖνα τὴν ἀμμουδιά, κι' ἐχρύσωσε τὰ μπρουντζίνα ἀθάνατα κορμιά!

ΛΑΥΡΑΣ

ΑΠ' ΟΤΙ ΔΙΑΒΑΖΩ

'Η Φιλοσοφία στὴν Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ.

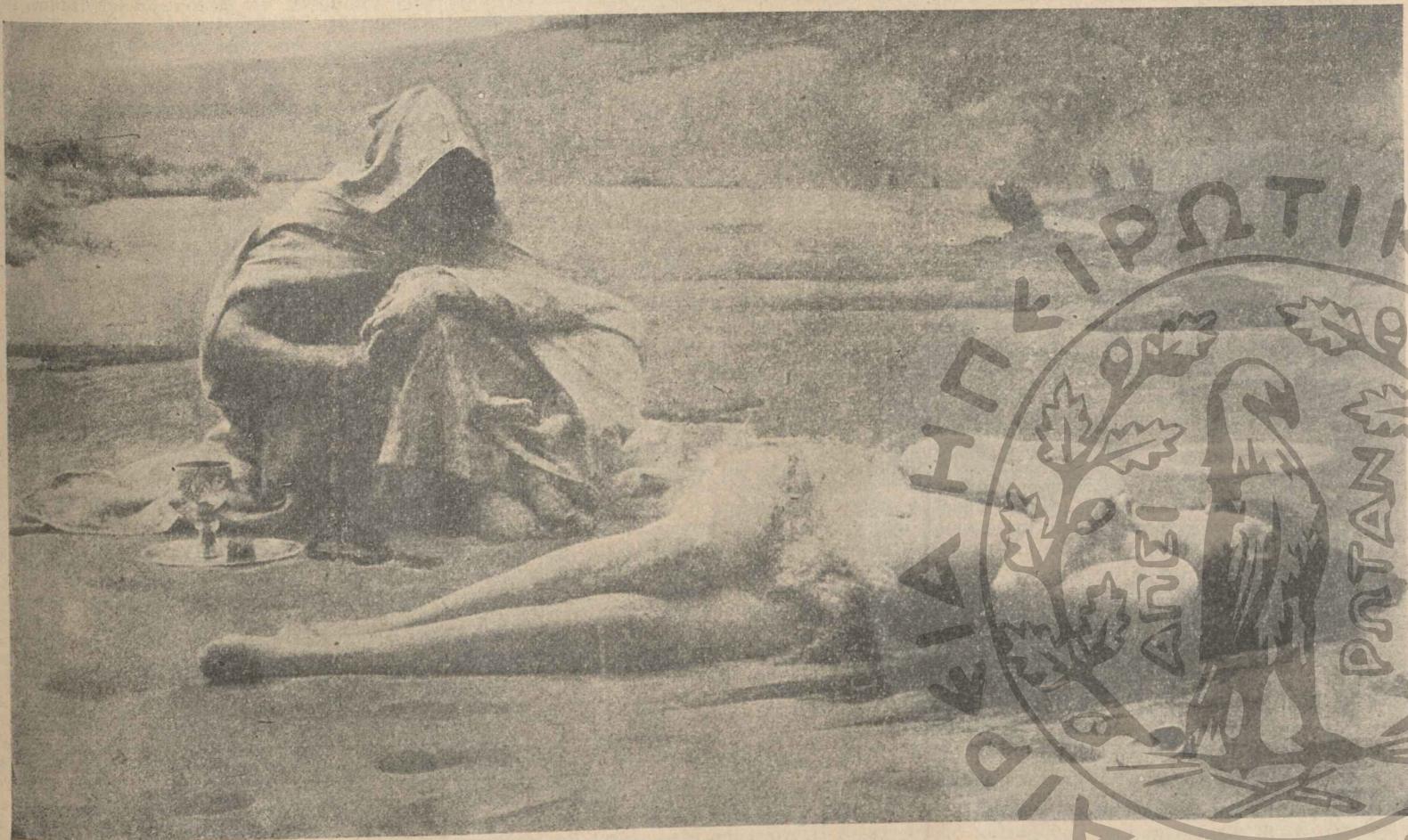
Εἶνε φανερό πῶς ἡ φιλοσοφία ἐξασκεῖ μιὰ κάποια ἐπίδρασι στήν ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ. Σὰν τί εἰδους εἶνε ἡ ἐπίδρασι αὐτή; Τὸ ἐρώτημα εἶναι πολὺπλοκο και ἡ σαφέστερη ἐξέτασί του παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον.

Στὸ VI Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Φιλοσοφίας, πού ὠργανώθηκε πέρυσι σὸ Κέμπριτζ, ὁ κ. Γκίλσον ἔκανε μιὰ σχετικὴ ἀνακοίνωσι σύντομη, με τὴν ὁποῖα ἂν δὲν τὸ ξεκαθάριζε τὸ ἐρώτημα, ἂν δὲν ἔδωκε μιὰ τελειῶς ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησι, τοῦλάχιστο μᾶς ἔδειξεν ἓναν τρόπο με τὸν ὁποῖον μπορεῖ νὰ τὸ ἐξετάσωμε.

Πρὸς τοῦτο διέκρινε τρεῖς τάσεις στοὺς ἱστορικοὺς τῆς φιλοσοφίας.

Οἱ πρῶτοι πιστεύουν, ὅτι κάθε φιλοσοφικὸ σύστημα βρίσκει τὴν ἐξήγησί του ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Δηλαδή μιὰ μεγάλῃ φιλοσοφικὴ θεωρία, πού φαίνεται πῶς πηγάζει ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ δημιουργοῦ τῆς, μπορεῖ σὸ τέλος ν' ἀποδείχῃ ὅτι εἶνε προῖον ἀναγκάσιον αἰτίων, τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορία μπορεῖ νὰ τ' ἀποκαλύψῃ. Ὁ Χέρντερ, ὁ Ταῖν, ὁ Κάρολ Μάρξ, ὁ Ντουρχέμ, ὅλοι συμφωνοῦν σὸ ὅτι οἱ συντελεσταί, πού καθορίζουν ἓνα φιλοσοφικὸ σύστημα, εἶνε φυσικὰ και κοινωνικὰ στοιχεῖα ἐξωτερικὰ ἀπὸ τοῦ φιλοσόφου τὴν προσωπικότητα, ἡ ὁποῖα εἶνε κι' αὐτὴ ἡ ἴδια ἀποτέλεσμα τῶν αὐτῶν στοιχείων.

Ἀντίθετα ἄλλοι ὑποστηρίζουν, ὅτι ἡ ὁποιαδήποτε προσπάθεια νὰ περιορίσωμε μιὰ φιλοσοφικὴ θεωρία στοὺς συντελεστάς τοὺς ἱστορικοὺς ἡ τοὺς κοινωνικοὺς ἀποδείχεται ματαιαία. Βέβαια, λένε,

ΧΑΙΚΕΡ.—Πελαγίτζ και Φιλάμμεν

[Πνευματικὴ Walker Λίβερπουλ.]

Τώρα σὰς ἐξ ἡ ποιήσεων, κυνηγοῦντες ἄλλο παι-
 ῖα ἐπὶ τέλει. Ἡ καίμαρνα τάχα πού να τὸ εἶδω
 ἂν δὲ μὲν τὸν καλοδεχτὰσαν θὰ ἐπαυγοῦσιν.
 Ἦ κάποιον ἔσθ' ἔτι καὶ τρεῖς αἵσι τὸν ἔπ' ἔ-
 μιν ἔδωκ' ἡμεῖς σὺν ἡμῶρα φοβῶμαι σὺ κάλῃα μου.
 Εἶδ' οὖ γὰρ μὲν να ῥησι μὲν δὲναι. Πράξιμα
 Μεγάλη εἶναι καὶ ἡ αὐτὴ σὰ μεροκαταστάς.
 Ἦ ἀνὴρ τάρ' ἐκεί μακρὰ σὺν κατόπιν τὸ χωράφι
 ῥυμὸς, δόχως καὶ πρὸς τὸν χιτῶν, εἴτε χιτῶν.
 Ἢ ἀποὺ τὸ ἐργὸ τέλει, ῥυμὸς σὺν ἀμειλιότητι.
 Χαντάκι ἀνοίγοντας βαῖνι γὰρ τὸ περικρύπτει.
 Τὸς ἀκομίζοντες τὸ τραπὶς τὸν χαντάκον τὸν ὄχι.
 Τα σὺντα πάντα ῥυμὸν ἡ δόχ' εἰς τὴν πρῶν.
 Ἐξάρτα πρῶτα σὴν ὀφθαλμοὶ ἀπὸ τοῦ βαθὺ γαντάς.
 Καὶ φέρε γὰρ σὴν ὀφθαλμοὶ εἰσέλθῃ τὸ κομὶ τῶν.
 Καὶ τότε αὐτὸς χορὸς ποδοὶ φέρεται τρεπταμένη.
 Ἦν δὲ γινώσκῃ τὴν ὁρὴν τὸν Ἠφαιστὸν τὴν ὀδὸν αἶ-
 κα, καὶ πρῶτα να πηλῆται ἡ ἀσπίς τῇ ἀῖνῃ.
 Ἦν δὲ ταῖς ματῖς σφονδυλὰς τὸν τὴν πῆλῃ ἡ φλόγα.
 Τότε δὲ γέννησι Πιρλίκι (εἴται μὲν σὺν τῇ τρεῖς
 Νὰ τὸν βοηθῇ, μὲν γινώσκῃ καὶ κατα τῆς ἐπαλόνει.
 Προσὸν να φτάσῃ. Οὐκ ἔμπεδὸν να σὴν ὀφθαλμοὶ καὶ αἶμα,
 Να κοιτῆται σὰ γέννηται, πὺν δόχως τὸ τὸ δέλη.
 Τ' ἄραρα τὰ γεσθίματα τὸν βιάζοντες να πῶν
 Καὶ να κινῆται κατὰ γῆς, ὡς να περὸς κατόπιν
 Καὶ δίνοντας τὸ χιτῶν τὸν τὸν ἀνασφύριον.
 Τὴ θὰ γεσθί, σὺν τὸν ἰδῇ, τὰ κάσασθ' ὅσον γέννηται,
 Ἦν δὲ γέννησι Πιρλίκι σφαιρίστικα σὺν γῆμα.
 Κ' ἐπὶ αὐτὴν φαντάσται τὸν σ' ἀγωνιστὰν ἴσο.
 Θερμότητα σὺν πὺν γέννησι χαρῶνται ἡ ἀγρύλλῃ
 Κ' ἀπὸ τὰ ματῖα πῆλῃ καὶ ποδῶνται δὲ ἔπ' ὅπλις.
 Πῆλῃ, καλὴ μὲν, εἴματα μὲν τρεπταται τὰ φέρε.
 Ὀχ' τὴν γινῃ. Τὸν σὺν Εὐφροδὸν καὶ τρεῖς
 Καὶ μακρὰ ἀπὸ τοῦ πῆλῃ μῶς. Ἐπὶ ἡ γινῇ μὲν σὰ γινῇ
 Γὰρ κείνον ματῖα. Ὁ θεὸς ἀ μῶς γινῇ ἀπ' ἄλλα.
 Μεταφραστικῶς: ΘΑΝΟΣ ΔΟΓΑΝΗΣ

Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑ

Γ'.

Ο κ. Ξανθουδίδης, αφού εξέτασε τις άμεσες πηγές που έπρόσφεραν το ίδιο το κείμενο του «Ερωτόκριτου», έπροσπάθησε να καθορίσει με όσο το δυνατό μεγαλύτερη πιθανότητα τη χρονολογία που γράφηκε το ποίημα, κάνοντας συσχετίσεις όρισμένων γεγονότων και διαφόρων ύπολογισμούς. Όμως, στο σημείο αυτό, ένας έρευνήτης πρέπει νάχη πάντα υπ' όψει του πως εκείνο που φαίνεται λογικώς αναντίρρητο, μπορεί να το αναποδογυρίσει τελείως κάποιο άγνωστό μας γεγονός: έτσι, όλα τα συμπεράσματα που βασίζονται μονάχα στη λογική, δε μπορεί νάχουνε παρά μόνο σημασία έκτακτου ενδιαφέροντος.

Σημειώνει λοιπόν ο κ. Ξανθουδίδης πως για να μη διαδοθή χειρόγραφο το ποίημα έξω της Κρήτης, πριν από το 1669, που υποδουλώθηκε στους Τούρκους, σημαίνει πως λίγο διάστημα πριν της υποδουλώσεως της μεγαλόνησος θάγινε γνωστό το ποίημα εκεί. Ο συλλογισμός φαίνεται σωστός, μά για ν' αποκλείσουμε κάθε άλλη σύμπτωση δυνατή μέσα στην ποικιλία των γεγονότων της ζωής, ή πληροφορία αυτή, την οποίαν δίνει ο έπιμελητής της πρώτης εκδόσεως του ποιήματος, είναι τάχα σωστή; Έμεις αμφισβάζουμε πολύ, γιατί μας φαίνεται δυσκολώτατο νάτανε σε δέσι ο άνθρωπος αυτός να βεβαιώσει ένα τέτοιο γεγονός μισόν αιώνα έπειτ' από την υποδούλωση της Κρήτης και μέσα στα πολυτάραχα εκείνα γεγονότα.

Μεγαλύτερη άντοχη δέν παρουσιάζουνε κι' οι άλλοι λογικοί ύπολογισμοί του κ. Ξανθουδίδη, που για να δοθί τέμμα στον άναγνών αυτόν έλεγchon των ύποθέσεων, βρίσκονται στην ανάγκη να παραλείψω. Έτσι, κατά τη γνώμη μας, τα μόνα θετικά όρια, άνάμεσα στα όποια έχει γραφί το ποίημα, είναι το 1590 περίπου, όπως είδαμε στο προηγούμενο άρθρο μας, και το 1669, μέιον το χρονικό διάστημα που έκαμε να κυκλοφορήση το ποίημα χειρόγραφο και να διαδοθή στην Κρήτη. Και άπομένει πάντα θέμα προς έρευνα, ο περιορισμός των όρων αυτών με θετικές παρατηρήσεις κι' όχι με ύπολογισμούς κάπως τοίμηρους.

**

Γιά την ύπόθεσι του ποιήματος πολλές συζητήσεις έγιναν, χωρίς να φαίνεται ακόμη πως έκαταλήξαν ο' όρισμένο συμπέρασμα. Άλλοι ύποστηρίζαν πως είναι βυζαντινοελληνική, μεσαιωνικής προελεύσεως, κι' έφθάσανε μάλιστα ίσως το σημείο ν' αμφισβητήσουνε κι' αυτή τη σύνθεσι της σε ποίημα από μέρος του Κορνάρου, τον όποιον θεωρούν είτε διασκευαστήν είτε από άνευγραφέα· μά τη γνώμη αυτή του Ν. Πολίτη, του Σάβα κλπ. που και ο Χατζηδάκης κι' ο κ. Ξανθουδίδης άνασκειάσανε μ' εύκολία, θεωρούμε τόσο άβυσσινή κι' άνάξια λόγου, που θάτανε άσυνάρτητη χαομέρια να καταγίνουμε και μ' αυτή.

Σοβαρότερη στο σημείο αυτό δέν είναι ή γνώμη του Κ. Θεοτόκη, που ύποστήριξε πως ή ύπόθεσι του «Ερωτόκριτου» είναι παρμένη από Ιταλικό έργο, γιατί, από πρώτη ματιά, φαίνεται τόσος βυζαντινοελληνικός και τοπικός κρητικός χαρακτήρας μέσα ο' αυτή, ώστε θάταν άδύνατο να τη διαπλάση τέτοια Ιταλική ή γενικά δυτικοευρωπαϊκή διάνοια.

Το πιθανώτερο είναι πως ο Κορνάρος, διατηρώντας καθαρή συνείδησι της έθνικότητας του τόπου που βρισκότανε, με τη γνήσια ποιητική φλέβα που τον διακρίνει, να διασκεύασε τα διάφορα στοιχεία που δανείστηκε από τη δύσι και να τα συνένωσε με κάποιον πυρήνα βυζαντινοελληνικού θρύλου, που δέν είναι άπίθανο να σωζότανε τότες. Και στην ύπόθεσι αυτή οδηγεί άσφαλώς ο Ιπποτικός χαρακτήρας του έργου, κι' ή βυζαντινοελληνική του ύπόθεσι. Ο Κορνάρος ήθέλησε να γράψη έργο Ιπποτικό, ρωμαντικό, της εποχής του, μά ύποθέσεως ελληνικής, κι' αυτό δε φαίνεται μόνο από τον τόπο που τοποθετεί το γεγονός που περιγράφει, μά κι' από τα ίδια τα όνόματα των ήρώων του έργου κι' από τη συμβολική έννοια που τους δίνει, καθώς κι' από την προτίμησι του ποιητή προς όρισμένα πρόσωπα όρισμένης έθνικότητας. Έτσι, μπορούμε να όρίσουμε τον «Ερωτόκριτο» για ποίημα Ιπποτικό βυζαντινοελληνικής ύποθέσεως. Κι' όπως στα άνάλογα δυτικά έργα, ο ποιητής έμεταχειρίστηκε μ' άόλυτην έλευθερία τούς παλαιότερους θρύλους και τούς ανακάτεψε, μη κρατώντας καμμίαν ιστορικήν ακρίβεια, δέν είναι άπίθανο νάκαμε το ίδιο κι' ο Κορνάρος με το βυζαντινοελληνικό πιθανό θρόλο που μεταχειρίστηκε, προ-

ποιώνοντας τον έλευθέως και συσμίγοντάς τον μ' άλλα στοιχεία δανειομένα, τόσο από παλαιότερα βυζαντινά μυθιστορήματα ή από δημοτικά παραμύθια, όσο κι' από Ιταλικά έργα. Έτσι εξηγείται και το πως στην ύπόθεσι του «Ερωτόκριτου» συναντώνμε όμοιότητες μ' ύποθέσεις άλλων έργων βυζαντινών, δημοτικών παραμυθιών και Ιταλικών κυρίως διηγημάτων. Συγκεφαλαιώνοντας, ή γνώμη μας είναι πως ή ύπόθεσι του «Ερωτόκριτου» δε μπορεί νάναί παρά μόνο δημιουργημα προσωπικό του Κορνάρου, ο όποιος πιθανώτατα για να τη διαπλάση έμεταχειρίστηκε δανεικά στοιχεία τόσο βυζαντινοελληνικής προελεύσεως όσο και δυτικής.

**

Το ίδιο μίγμα που παρατηρείται 'στη σύνθεσι και στο χαρακτήρα της ύποθέσεως, παρατηρείται και στη μορφολογική σύνθεσι του έργου. Αυτή είναι ή ρωμαντική ποικιλία των έπεισοδίων και των περιτεπειών του μεσαιωνικού μυθιστορήματος, ύποτεταγμένη στην κλασικότροπην οικονομία που καθόριζε για το έπικό ποίημα το πνεύμα της Ιταλικής Αναγεννήσεως.

Η κλασικοποίηση αυτή της μορφής του μεσαιωνικού Ιπποτικού ρωμαντικού ποιήματος ελχεν άρχίζει, πάντα κάτω από την επίδρασι του πνεύματος της Ιταλικής Αναγεννήσεως, από τα τέλη του 15ου αιώνα και τις άρχές του 16ου και ή σημαντικώτερη άπαρχή της παρουσιάζεται με τον «Ορλάνδο το μαινόμενο» του 'Αριόστου' όμως από την άπαρχήν αυτή ίσαμε το σημείο της τέλειος διαπλάσεως της, έχειραστήκανε να περά-

σουνε χρόνια πολλά και να γίνονε πολλές ακόμη δοκιμές, και μόλις προς τα τέλη του 16ου αιώνα έδωσε τούς σημαντικώτερους καρπούς της με την «Άπελευθερωμένην 'Ιερουσαλήμ» του Τάσου.

Ο «Ερωτόκριτος» άσυγκρίτως άνώτερος κατά την κλασικοποίησι της ρωμαντικής Ιπποτικής μορφής από το «Ορλάνδο το μαινόμενο» του 'Αριόστου, δέν είναι ούτε κατά κεραίαν κατώτερος από την «Άπελευθερωμένην 'Ιερουσαλήμ» του Τάσου. Και καθρεφτίζει θαυμάσια όλο εκείνο το κλασικότροπο πνεύμα της 'Ιταλικής Αναγεννήσεως, που έπηρέασε όλον τον τότε κόσμο και τον ώδηγούσε προς την κατεύθυνσι του σύγχρονου πολιτισμού. Κ' εδώ δέν πρέπει να παραλείψουμε να σημειώσουμε ακόμη ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο του «Ερωτόκριτου»: το άρχαιοτροπο και το έλληνοτροπο της ύποθέσεώς του, που καθώς είναι τοποθετημένη στο πνευματικό κέντρο της άρχαιότητας, την 'Αθήνα, φανερώνει τη λατρεία του ποιητή προς τον έλληνικό κλασικό κόσμο, και τον πλησιάζει προς τους κλασικούς (οδμησιτές) της Αναγεννήσεως, τον Πολιανό και τούς άλλους, στο όποιο Πολιανό το ποίημα «Στροφές Κονταροχτυπήματος» δε θάταν άστοχο να ζητηθούνε νέες πηγές έπιδράσεως του «Ερωτόκριτου».

Τώρα, ή έλληνοπρέπεια κι' ή άρχαιοπρέπεια της ύποθέσεως του «Ερωτόκριτου», άντί να κατεθύνονε τις έρευνες των κρητικών, από πολλούς έμεινανε τελείως άπαρατήρητες, και γι' άλλους έγιναν άφορμή κυριολεκτικά περιέργων παραπλανήσεων και παρεξηγήσεων. Και πλανέ-

ΜΙΛΛΑΙ.—Ο Πλανόδιος Ιππότης

[Πινάκωδίκη «Jate» Λονδίνον]

ΞΑΦΝΙΚΟ ΣΥΝΑΠΑΝΤΗΜΑ

Τρεμόσβυε στον ουρανό τ' αύγερινό τ' άστέρι
που από τον κάμπο κίνησα για τα βουνά να πάω,
να πιά ψηλά στα γέφια μου, στα πρσίνα λειβάδια,
να δώσω διάτα στα παιδιά, τι στρατές για να πάρουν
να βρουν χορτάρι δροσερό και γάργαρο νεράκι.
Μεσοστρατίς σάν έφθασα στη μαρμαρένια βρύση
κι' εστάθηκα για να λουθώ, το μαύρο να ποτίσω
βλέπω τίν 'Ιωνιο της έτίας ποδείταιν εκεί παρέναι
κόρη πανώρη λυγρή, λιστάλαχη παρθένα,
να λή τραγούδια ξωτικά λές και λαλούσε άηδόνι.

Έγώ είμαι ή κόρη του βουνού του λόγγου ή άνεράδα
Είμαι λυγρή, είμαι ψηλή, είμαι άγγελόματα,
έγώ είμαι να βασίλισσα μέσα στις άνεράδες.

Μέσα στα τριόβαθα της γής έχω χερσά παλάτια,
και βγάινω με το σούρουπο κι' άρχίζω το τραγούδι,
δσο που νάρθη ή χαραγην νάρθη στον κόσμο ήμέρα.
Όλη τη νύχτα λούζομαι σε γάργαρο νεράκια
και με χτυπάν του περγασιού οι άγγυρες άχτίδες.

Έγώ είμαι ή κόρη του βουνού του λόγγου ή άνεράδα

Κι' άπ' το γλυκό της λάλημα κι' από την όμορφιά της,
δ μαύρος μου ξαφνίστηκε τ' άφείρουν τα ρουθούνια
κι' έγώ ψηλά άπ' το μαύρο μου θέλησα να της κείνω
για να την κάμω όρήνορα και το βουνό άπέντρα
άν ήθελε και μουίλεγε ένα γλυκό της λόγο.

Μά σάν έχόραξ ή αυγή κι' έδοθίστηκε τ' άστέρι
την έχασαν τα μάτια μου την όμορφη νεράδα
κι' έμεινα δ έρημος βουβός του κόκκου καρτεράνας
μή λάχη από το γάργαρο νεράκι και πετάξη,
και πάρη πάλε τη ζωή την τραφάρη την νεότη,
όπου λαβάνει τις καρδιές το τού τον σνπεαίονι.

ΑΧ. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

ρος άπ' αυτές ο Ν. Πολίτης—είς τούς καθ' έαυ-

τον χρόνους ο θαυμάσιος—και χαρφώνοντας από πνεύμα τον πώς ο Κορνάρος δε μπορούσε νάναί παρά μόνο κάποιος άμόρφωτος συμβολαιογράφος—άγνωστο με ποιά μαντική δύναμι το άνεκάλυψε—και μη μπορώντας έτσι να εξηγήση «ήτι εις παχός αλλόγλωσσος συμβολαιογράφος καθόρθως να συνθέση τόσον μακρόν έπος» και το παραδοξότερον να γινώσκη τόσον καλώς την μεσαιωνικήν γεωγραφίαν, τούς έν Θεσσαλία Βλάχους, την Μακεδονίαν, το Βυζάντιον και άλλα όνόματα λησιμονιμένα και ύπ' αυτών των συγχρόνων του Βιτζέζου λογίων» εξατέληξε στο συμπέρασμα, αντίστασεως μη ούσης, πως ο «Ερωτόκριτος» είναι ποίημα καθαρά στρατιωτικό, πολύ παλαιό, και πως ο Κορνάρος δέν έκαμε άλλο, παρά να το άντιγράψη, ή να το τροποποιήση ελαφριά και να προσθέσει τούς στίχους που βρισκονται στο τέλος του ποιήματος!!!

**

Υπόθεσι του ποιήματος είναι ο θερμός και άμοιβαίος έρωτας του 'Ερωτόκριτου και της 'Αρετούσας, τα τριμερά έμπόδια που συναντήσανε στην εκπλήρωσι του πόθου τους, ή σταθερότητα κι' ή ευγένεια του αίσθηματός τους και τέλος ή πραγματοποίησι του πόθου τους.

Το όλο έργο χωρίζεται σε πέντε μέρη, κι' έπειτ' από μια σύντομη είσαγωγή, όπου γίνεται λόγος για τούς γονείς της 'Αρετούσας, για τη γέννησι της 'Αρετούσας, και για τον πατέρα του 'Ερωτόκριτου, άρχίζει με το έξοπασμα του έρωτικού πόθου του νέου, πόθου που δέν άργει να κυριεύση και την ψυχή της 'Αρετούσας. Και το όλο έργο πλέκεται γύρω από τις έρωτικές περιπέτειες των δύο αυτών νέων, συνθεμένο σύμφωνα με το κλα-

σικότροπο πνεύμα που ήθελε το έργο νάχη άρχή,

δеси και λύσι.
Ο χωρισμός του ποιήματος σε πέντε μέρη, θυμίζει το χωρισμό των 'Ιταλικών δραμάτων της εποχής εκείνης, του 15ου αιώνα, όπως σωστά παρατηρεί ο Κ. Θεοτόκης, όμως ο «Ερωτόκριτος» δέν έχει καμμία σχέση με δράμα, όπως σφαλερά συμπεραίνει ο Κ. Θεοτόκης. Γιατί, τόσο ο κατάλογος των προσώπων που προτάζεται στις εκδόσεις του ποιήματος, όσο και ή άναγραφή των ονομάτων των προσώπων μέσα στο κείμενο, έμπρός από τα μέρη που λένε τα ίδια, καθώς κι' ή άναγραφή του ονόματος του ποιητή μπρός από τα μέρη που διηγείται ο ίδιος, δέν έχουνε άπολύτως καμμίαν όργανική θέσι μέσα στο ποίημα, και σημειώνονται μονάχα για την εύκολία του άναγνώστη. Δέν είναι άλλως τε τίποτα πιο εύκολο από το ν' αφαιρεθί ή άναγραφή των ονομάτων των προσώπων από τα διάφορα μέρη που τώρα σημειώνονται, για να φανί καθαρά πως ή άναγραφή αυτή, που παραπλάνησε τον Κ. Θεοτόκη, δέν είναι παρά ένα έξωτετικό άχρηστο σκολίδι.

Κεντρική γραμμή του ποιήματος είναι ή σταθερότητα, ή έπιμονή, που όδηγεί πάντα σε καλό τέλος:

Γιατ' όποιος δίχως πιβουλίαν τον πόθον του ξετρεξεί,
Είς την άρχήν ή βασανιστή, καλό το τέλος έχει.

Ψάλλει, δηλαδή, κι' ο Κορνάρος την ψυχικήν άντοχή, το μέγα αυτό άπόκτημα για τον άνθρωπο, που ίσως να μην όπαρχη άνωτερο μέσα στις άστάθειες της ζωής, και που άνυψώνει έπάνω από τον άλλον, εκείνον που τ' άποκτήσκει.

**

Ο «Ερωτόκριτος», πίσω από το γενικόν Ιπποτικό χαρακτήρα του, τον έξωτερικευμένο με κλασικό-

ΣΑΠΑΛΕΝ.—«Αναπόλησις»

[Μουσείον Λευξεμβούργου Παρίσιος]

ΠΩΣ ΤΡΑΓΟΥΔΟΥΝ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΙΗΤΑΙ

Ο Φότος Γιοφύλλης μās απομακρύνει έντελώς από την σφαίρα της ερωτικής διαθέσεως του Φιλύρα. Είναι μπορεί να πη κανείς, ο αντίπους του. Και όχι τόσο στα πρώτα του ποιήματα όσο στα τελευταία του, και ιδίως στις «Μοντέρνες 'Αγάπες». Στα «'Αρχοντικά», την πρώτη του συλλογή, τραγουδούσε τις άρχοντισσες της 'Επτανήσου, την λεπτή και άβρη χάρι των, την ευγένεια, την υπεργραφία, την καλωσύνη των. Και εκεί όμως όχι με το θερμό αίδημα του ανθρώπου του συνεπαμένου από το αίδημα ή το πάθος, αλλά με την συγκρατημένη συγκίνησι ενός θαυμαστού, ενός ποιητού που τον θέλουν όλες οι χάρες της άρχοντις γυναίκας. Στις «Μοντέρνες 'Αγάπες» η ερωτική του διάθεσι είναι έντελως διάφορη. 'Η γυναίκα, όπως παρουσιάζεται μέσα στη συλλογή αυτή, είναι ένα πάλομα γεμάτο αδυναμίες και καλοήθεια, ύπολογιστικό και κενόδοφο, ύποταγμένο στις επιθυμίες του της στιγμής, και ο έρωτας που έμπνέει έχει όλη την οξύτητα και την νοσηρότητα του μοντέρνου έρωτος, που δεν ικανοποιείται με τίποτε, που γλήγορα εξαντλείται, και που από την αδυναμία να βρει ικανοποίηση στον φυσικό δρόμο, καταφεύγει σε όλες τις διαστροφές. 'Υπόγειο μεγάλη και πραγματική τραγωδία στην ερωτική αυτή γροσκοπία, σε ότι εδώ και τριάντα χρόνια στη Γαλλία, ένας λογοτέχνης, ο τόσο πρόωρος πεδοθήμενος, Jean de Tinan, όνόμασε «impuissance d'aimer». Στις «Ξεχωρισμένες Κραδιές» περιγράφεται άρκετά έντονα αν και με κάπως... φροντισιακή γλώσσα, η τραγωδία αυτή:

Σάν κλειδαριά παλιά, λουκέτο άρχειο, σάν κρινάριον χάρβαλο, χτυπάει, πού όλο ζορίζει, ντύνει και δέ σπάει. Μά σάν κουνιστόν θα σκάση και θα φύω. Πώς ζούμε άκόμα; Μέσα άγκομαχάει πιστήριον με σπασμένο μελανείο, σάν τό ρολόι του πάπου μου, τ' όποιο, μόλις τό γγίξης λίγο, σταματάει. Τη νύχτα όχι τού χάροω πώς οιώνουν, γιατί 'ναι πού σκληρό και φοικαλέο, πού άνευρα τήνε ζούμε τη χαρά μας, πού μάς λείπει κ' ή λύπη ολόγυρα μας, της συγκαίνησης διάωχνης δ, τι ώρατο! Κόι ζωντανούς — ώιμέ! — μάς μπαλαμώνουν.

Σάν πολύ πεσσιμιστικά μου φαίνεται ότι βλέπει την μοντέρνα άγάπη ο κ. Γιοφύλλης. Γιατί έπιτέλους όσο ξεχαρβαλωμένοι ψυχικά και άν είμαστε, μπορούμε και χαϊρούμαστε άκόμη τόν αισθησιακό έρωτα και δέν είναι μισή χαρά αυτό. Έκτός ότι άν έχη όπ όμιν του ο κ. Γιοφύλλης μόνον τούς νευροσθενικούς και τούς «blassés» που γι' αυτούς φυσικά ο έρωας είναι όπως τον παρουσιάζει. Ο κ. 'Ανδρέας Βοριάς, ένας ποιητής που έκανε μια μόνη εμφάνισι, άρκετη όμως για να τραβήξη την προσοχή μας, αισθάνεται και τραγουδεί τόν έρωτα έντελώς διαφορετικά από τόν κ. Γιοφύλλη. Στην «Dea Rapana» την μοναδική του συλλογή ή οποία αποτελείται από καμμία είκοσαριά συνόετα, με πλούσιες, ήχηρες και άπροσδόκητες κάποτε ρίμες, εξυμνεί μια γυναίκα με τόν τρόπο που θα την εξυμνούσε ένας Ρωμιοίς ποιητής, μόνον δηλαδή σάν ένα πάλομα με σωματικό κάλλος. Την «είδωλολατρική» του αυτή Θεά, αληθινά σάν είδωλόλατρες την τραγουδεί ο ποιητής και μόνον σε μερικά ποιήματα, έλάχιστα, φανερώναται ή μοντέρνα του αισθαντικότητα:

Κατέβαινε άπ' τό πλούσιου της κρεββάτι με τά γλυκά της μάτια νυσταγμένα και τά ξανθά μαλλιά της ξεπλεγμένα χρυσά της κυματίζανε στην πλάτη. Στο στήθος, με τά πέπλα της έχράται τά μουσικά της γύμνιας της κουνιμένα κ' έλαμπε μόνο ή κνήμη της χιονάτη στο βάδισμα, και μύριζε βερβένα... Κι' άσπριζε σε μια τέτοια άρμονία εκείνη ή κοκκαλένια ή όμορφα της μέσ' στο 'Αττικό μαλαματένιο χρώμα πουλέγες πώς ξυπνούσε από τά δειά μάμαρα κάποια άρχαία Καρύατις μ' ένα ξανθό χαμόγελο στο στόμα...

Μιά Ιδανική γυναίκα, άρχοντισή σάν του Βοριά, τραγουδεί στο «Εββίλο της Μιράντας» και ο Γιάννης Παναγιωτόπουλος, αλλά εδώ και ο γνωσταίς τύπος έχει όλη την αιδεσιότητα των γυναικών του Μεσαίωνας και ο ποιητής την περιβάλλει με μίαν άέμοσφαιρα μουσικοπάθειαι με μυστηρίου. Σά μια άπόρρητη, μακρινή, παραμυθένια βασίλισσα, είναι ή ιδεατή ήρωίδα του, ή Μιράντα, και ο ποιητής είναι ήπιοτής και τραβαδούρης μαζί πού στην βαθύφωνη βιόλα του της τονίζει τραγουδία γεμάτα λάγερμα και περι-

παθεία περίεργα, νοσταλγικά, λιγοθυμιμένα: Μιράντα, μέσ' άπ' τη βαθειά νύχτα του πόθου ως φλόγα Γαλάζια, ολόδια ή άρρωστη πρός Σε ψυχή μου δρθορίζει. Μακρυνά στις άφειγες πλαγιές μια λάμψη άσπρογαλλιάζει: Φαιδρά σκιοτούν οι καλαμιές στο εύφραντικό άνέρι. Κι' άνήσυχα οι άγροτικοί στα δάση αύλοι ξυπνούνε. Μιράντα, ή άρρωστη πρός σε ψυχή μου ως φλόγα δρθορίζει. Μονάχος, νύχτα έπέρασα δρόμο πολύ όσπου νάρθω, Στους φράγτες πλάι πού άναρριχεί τό άβρο περιπλοκάδι. Και στους γκεριούς πού οι μουσικές πηγές παραπονιούνται. Μονάχος, νύχτα έπέρασα δρόμο πολύ όσπου νάρθω. Μά τώρα πού τη φεγγερή του ήλιου μαντεύει άσπίδα Μέσ' άπ' τά νερά της σάλπισμα χάλκινο ν' άνεβαίνει, Μιράντα, ή άρρωστη πρός σε ψυχή μου ως φλόγα δρθορίζει.

Νοσηρή, πολυσύνθετη, χμαίρική, συγγενική με μερικόν γάλλων νεκτανών του Λαφόρχ και του Μορέας, τών «Premieres Poesies» ιδιαιτέρως, ή ερωτική διάθεσι του Τάλλου 'Αγχα θά έλεγε κανείς ότι άρέσκειται στην νοσηρότητα της, ότι ο ποιητής άναπνέει με μια διαστραμμένη ήδονή στην εξωτική αυτή σέρα πού καλλιεργεί όλη τη μέθη των ύστερικών, τών άνεπλήρωτων, τών άνεξήγητα πληγωμένων, μόλις άκόμη γεννηθόν, έρώτων. Και όμως κάποτε κάποτε ή ερωτική διάθεσι του 'Αγχα βρίσκει έναν φυσικώτερο δρόμο, και τότε άντηχει, καθαρή, μελωδική, νοτισμένη από μιάν άνάλαρη αδιότατη μελαγχολία πού της δίνει ένα ιδιαίτερο θέλητρο: Δέ μοιάζει μ' ένα θριαμβευτικό φεγγάρι (καθώς άζειναι, τ' ούρανού φαίδρο καμάρι) τό μέτωπό σου, ως τά μαλλιά σου πού άνεβαίνει; Κ' ένα λουλούδι, πού ψυχή δέν έχει όνοματσει, μέσ' στα μυβιά τά μάτια σου βλασταίνει. (Και πώς, την 'Αγάπη, νά σου ξεστορίσω, την άμολόγητη ήδονή πού μούχει χαρισμένη; Θέλω νά κλάψω, ά! μ' ή γαί; Θέλω νά κλάψω για τη λιγούρη, 'Ω 'Αγάπη, για την ώρα πού μάς δένει). 'Ενα φαιδρό φθινόπωρο ζυγώνει, φωνές γεμίζει τόν άγρό και την πολύβρη στάνη' τό χρώμα πιά σε στεφανώνει τ' άνθη, πού σουτάει νά σου περάση σε στεφάνι. 'Α! μήτε τ' άνθη, μήτε τά πετράδια (άλλοι άς την πούν την πρόσκορη όμορφιά τους), μήτε άπ' τις ρωδονιές—δόξα του άνθωνα, δέν ταίριαζε τό στέμμα σου νά δέσω! Θάθελα στα μαλλιά σου ν' άποδέσω τη θλιβερή Πλειάδα, τ' άστρο του χειμώνα.

Ο πεσσιμμός του κ. Καρυωτάκη, ο έμφυτος, θάλεγε, και τελειωτικός, ο γνήσιος και ειλικρινέστατος έν πάση περιπτώσει, έχει ποτίσει και την ερωτική του διάθεσι με την νιχιλιωτική του πνοή, με κάτι πού σταματά λές και παγώνει τό αισθημά του μόλις πάει νά φωντώση και νά φτερωθή. 'Υπάρχει αυτοσαρκασμός και αυτοειρωνεία στόν έρωτισμό του κ. Καρυωτάκη πού προσέχεται από τη γνωση την πικρή αλλά και άναπόφευκτη αλλοίωσι! 'Οι και ο έρωας, και μάλιστα ο σημερινός, όπως και όλα τ' άλλα φτωχά ανθρώπινα μας αισθήματα είναι έφιμηρος και άπατηλός, και ή μάταια προσπαθούμε νά στηρίξουμε άπάνω του τό είδωλο της ευνυχίας. Πιστεύει τόσο σ' αυτό ο κ. Καρυωτάκης ώστε νομίζει ώρες ώρες, ότι καταλαμβάνόμενος από μιάν άγρια μανία αυτοκαταστροφής, νεκρώνει ο ίδιος μέσα του μέσα φτερουγίσμα πρός την άγάπη, ίσως από φόβο, μάλλον όμως για νά μη μάτωση άκόμη πού πολύ. Και όμως κάτω άπ' τόν σκεπτικισμό του κρύβεται τόσο τρυφερότης, τόσο πραγματική δίνα γι' άγάπη! Νά δοκιμάσε καμμία μεγάλη άπογοήτευσι πού για πάντα έκανε διατακτική την καρδιά του; Ποιός έξέρει! 'Ως τόσο, ένα ποιήμα του, τό «Αφιέρωμα» κάτι τέτοιο μάς υποβάλλει. 'Ασμένιο τό μέτωπο. Και όφρα τά μάτια σου έφροσφόριζαν γαλάζια, τό πιάνο καθώς άνοιγες, δυό νέα τριαντάφυλλα τρεμίζανε στα βάσα. Μά οι χροτάροι σου ρόδα πλέον ώρατα. (Παραλείπω μια στεροφή).

Δέ θυμάμαι καλά, περάσαν χρόνια, πώς ελγες όμως λέω και τραγουδήςει έξδν αν έκλάδισαν άηδόνια. Αάλο ή βουβό, τό χέλιο σου είναι βρύση, έλάφια κουρασμένα έμέ τά χρόνια. 'Η πεταλούδα πάντα θά πετάξη άφίνοντας στα δάχτυλα τη γύρι. Θρόδισμα τό άντίο, τό χέρι σου μετάξι, κ' έχάθηρες. 'Από τό παραθύρι ή πεταλούδα πάντα θά πετάξη...

Άπ' την τραγική αυτήν επίνωσι της αδυναμίας νά έρωτευθή πού κατέχει τόν κ. Καρυωτάκη, όπως και μερικόν άλλους ποιητές της γενιάς του, είναι ολόετα άπαλλαγμένος ο Γ. 'Αθάνας, ο έρωτικώτερος νέος μας ποιητής. Γι' αυτόν ή άγάπη είναι μια καθημερινή, άπλη και άνόδυτη, πού την ζώνεται με όλη την όρμη μιας άντριχής καρδιάς πού έχει διατηρήσει όλη την παιδική όρμησά της. 'Ο φυσικός αισθησιακός, ισόρροπος έρωας, με όλα τά παιχνίδια, με όλες τις τρυφερότητες, με όλες τις γλυκιές αισθηματικές ένναλλαγές του, χωρίς τόν παραμικρότερο διαταγμό όπου βρή τό θείο έρωτικό πιστό τρέχει και τό γελάει. Και με πόση ειλικρίνεια και με πόση φρεσκάδα, και με πόση αληθινή έπαγωγική άφέλεια, συγκεκριμένη κάποτε με μια τραχηματική μαργολία τραγουδεί την έρωτική χαρά του!

Πώς είπες; Θέλεις ν' άνεβής μαζί μου στο βουνάκι; Είσαι μικρό! Θά κουραστής έάνθό μου κοριτσάκι. Κι' αν άποκοιμπί άπάνω μου μεσοδουλιές γυρήςεις; Φοβάμαι... μέσ, τήν σέρνημά μήπως με μιάς τραξήςεις!

Και αυτά τά «φινάλε» δύο ποιημάτων («έκδρομη» «Κυκλαμιές») πού θυμίζουν τόσο την παιγνιόρικη, μισοαισθηματική, μισοειρωνική χαρά του Χάινε: Μή θές νά πούμε ψέμματα! Κανείς δέν θά πιστέψη! 'Όσον κι' αν μάς τραβά ή ψυχή ψυλότερα τη σκέψη! Σάν τά καλάθια θ' άνοιχτούν πού πήραμε μαζί τους! Μεγαλωμένη άπόλαψη θάει και τό φαί μας! Σάν άποφάμε; 'Η συντροφιά θ' άρχίση τά τραγούδια! Κι' έμεις οι δυό θά ψάχνουμε στους όχτους για λουλούδια. Σε' αυτιάκια έγώ θά σου κρεμά γυνούδα κομπουζέλια! Τό χουδνί θά σε γαρφαλά και — χάνκα τά γέλια!

Και τό άλλο: Μάς τί σούς άλλους γνέψωμε κατόπι, ν' άνερωθεί. Μας έχασαν και θ' άρχιζαν κακογλωσσίες νά λένε. Κι' άχ! πόσο μετανοήσαμε λίγο πρoτού ν' όρθωθεί. Γιατί μονάχοι μέναμε τέτοιες στιγμές και δέν...

* * * 'Ας τελειώσουμε με την άπλη και χαρούμενη αυτή εικόνα. 'Υποβάλλει, ό τι ώραιότερο ύπαίθεστος τόν κόσμο αυτόν, τις στιγμές πού ξεχνάμε τόν έαυτό μας βολσκομε στη λήθη στην πιο γλυκιά μέθη. 'Αλλ' ύπάρχουν μερικοί πού δέν ξεχνούν τόν έαυτό τους ούτε και στο δυνατότερο έρωτικό ξεγέλισμα. Είναι οι άπόκληροι της χαράς, εκείνοι πού βρίσκουν την υπέρτερη—άλλά και τόσο νοσηρή—ήδονή στην παρακολούθησι και των πιο αυθόρμητων κινήματων της ψυχής τους.

ΑΝΑΤΡΙΧΙΛΑ

'Ερμος, ο κάμπος άφωγος, βαρύς, ... ψυχή, φωνή, καμμία, στο δρόμο ώς πέρα... όρθούν, και ααλίζουν οι ίσκιος των δέντρων... πού άναστενάζουν στόν άνέρο.

Σιωπή!... και κάπου-κάπου κάποιο άερό κουδούνι πού μακραίνει, κάποια φύλλα πού τρέμουν και θρηνούν, κάποιο κελιάρισμα — ώ τι καίμους... τι άνατριχίλα!... Σε λίγο: φύλλα... σόννερα θαμνά... κλώνια γυννά θά γέρουν, θά θρηνούν, στό λίγο φως, στή οικία της συγγενιάς σμάρια πουλιά, θά φεύγουν θά πετούν... Κ' ύστερα ή ζωή στό σπίτι ή πληγνικιά: ... μπροστά στο παραθύρι τό κλεισμένο, νά κλαίη ή ψυχή βουβά, με τη βροχή, κάτι πού σβύει, πού φεύγει άγαπημένο. (Φθινόπωρο 1926)

ΡΙΤ...ΣΣ

Ο ΔΙΑΚΟΣ

Ο διάκος άπ' τ' άψηλό καμπαναριό κύταζε πέρα μακριά τά λειβάδια και τό ποτάμι. Και τού φανίσταν πώς τά λειβάδια, τό ποτάμι, κι' όλα τά γύρω τραγουδούν χαρούμενα και χορεύουν, ένθ ο ίδιος προσπαθούσε πατώντας μ' όλη του τη δύναμη τό έξέλο πού ήταν ένωμένο με σκοινί, με τη γλώσσα της μεγάλης καρμπάνας νά ήχη καλά, και γλήγορα και ρυθμικά δούλευε με τά χέρια για νά ήχοσαν γλυκά, μελωδικά και συναρπαστικά οι μικρές και πολλές καρμπάνες. Κάτω άφάνηκε ο Δανήλας ο καντηλανάφτης και κάτι τού φώναζε και χειρονομούσε δείχνοντας τη γη. 'Ο διάκος παράτησε τις καρμπάνες για ν' άκούση.

—'Ο δέσποτας θυμώνει—έλεε ο Δανήλας, —'Ο διάκος άρχισε σιγά-σιγά νά κατεβαίνή άπ' τό καμπαναριό σ'εδδν σε κάθε σκαλοπάτι έστεκε, άναπαύονταν κι' άνάπαυε βαρείς. 'Η παλιές καλές μέρες πού πέρασε δά σ' αυτό τό καμπαναριό τούχτσαν στο μυαλό και πού έσοκίζαν την καρδιά. Σε' αυτά πού βούτζαν άκόμα οι άντίλαλοι της μεγάλης καρμπάνας κ' ή καρδιά του χτυπούσε σάν καρδιά πουλιού πιασμένου σε παγίδα. 'Ο δέσποτας με τόνο φιλικής επίκλησης τού είπε άμα τού ειδή:

—Μά δέ σάς τόπα χίλιες φορές! Χωρίς την άδεια μου νά μην άνεβήτε στο καμπαναριό; —Μά γιατί, γιατί... —Γιατί δέν έπιτρέπεται. 'Από καιρό σάς τό λέω. 'Εχετε άδύνατη καρδιά... —'Αχ! Δέσποτα... τό αίσάνωμα, τό νοιάθο. Λίγες έλ' οι μέρες μου! Μόλις άρχίζω τις καρμπάνες νά σημάνω...

—Τι; —'Όλα τά ξαναθυμάμαι. Τά ξαναζώ! Και φανόνταν τού διάκου πώς στην καρδιά του μέσα άντηγόσαν καρμπάνες και τού θυμίσαν κάτι μακρινό κι' ευάριστο...

Ύστερα άπ' τη λειτουργία πήγαν, ο δέσποτας κι' ο διάκος, στο σπίτι του προεστού του χωριού πού γινόταξε. Τους βάλαν νά καθίσουν στην πιο καλή θέσι. Φάγαν, ήπιαν κι' άρχισαν καθισμένοι όλόγυρα στο τραπέζι τις κουβέντες:

—'Η φρενιλή χρονιά, έλεε ο Δέσποτας, Δόξα τω Θεώ, ήταν καλή, είχε μπόλικο γέννημα. Και γι' αυτό ή καρδιά μου είνε χαρούμενη. Μόνον έναν καϊμή έγω: για τόν διάκο μας πού δέ μ' άκούει. Κάτι τόν τραβεί τόσο πολύ για νά σημαίνη τις καρμπάνες πού είνε άδύνατο νά τόν ξεκολλήσης από δούτες!

—Και σάν νά παραπονιόταν στούς παρακαθήμενους πρόσθεσε:

—Κ' έχει άδύνατη καρδιά! Μερικοί λέγαν τού διάκου νά ύπακούη στόν δέσποτα και νά ποσοέχη νά φυλάη τόν έαυτό του. ό δέ προστάς γέμισε τό πιο μεγάλο ποτήρι κρασί και προσέγγοντες το τού διάκου είπε:

—Πείτε αυτό τό βάλσαμο. Και φυλάξτε τόν έαυτό σας! Πού νά βρομέ άλλον σάν έσάς πού σάς έχουμε μονάκριβο... —Σας ευχαριστώ, άπάντησε ο διάκος, για τις συμβουλές σας έχτός τού νά σημάνω τις καρμπάνες... Πρέπει νά τό νοιώσετε!...

—Πάει τελειώσε. Σας βλέπαι κ' έπομένως... 'Ο διάκος άρχισε νά μιλά παθητικά.

—Βλέπαι; Στο σώμα μου βλέπαι πούνε άπλό χρώμα; Κι' αν με τραβεί ή καρδιά μου νά σημάνω τις καρμπάνες; 'Ακούστε, δέ θά σάς πώ κανένα παραμύθι, αλλά γεγονός άληθινό.

—'Ακούτε, άκούτε—φώναζον οι άλλοι.

—'Ωχ, είνε πολλές καιρές άπό τότε... αλλά, μού φαίνεται πώς τά ξαναζώ, τά τά ξαναβλέπω μπροστά μου. Αυτές μοιμηναν μόνο, οι άνομνήσεις. Τι είμαι γώ; Καρτός μιας άμαρτωλής νύχτας. Τά βράδια δέν κλινω μωι, κι' όλο κρυβεντάω με τόν θάνατο: πώς, λέω, θά μ' έπισκεφτεί; Κι' αίσάνομαι, νά, νά, στην πόρτα της ψυχής μου νά χτυπή

με τό κοκκαλιάρικο χέρι του... Πήρε άπ' τό χέρι του προεστού ένα ποτήρι γεμάτο κρασί και συνέχισε:

—'Όταν μ' ένα σάκκο στόν ώμο μου ξεκίνησα άπ' τό χωριό μου κ' ήρθα στο γειτονικό χωριό νά μω μάθητευόμενος διάκος στην έκκλησία, ο δέσποτας ψυχρά με υποδέχτηκε, κι' ούτε σε μια γωνίτσα τού φτωχικού του μ' άφισε νά κοιμηθώ. Γύρισα τό χωριό! Αλλά κανένας δέν με δέχτηκε. Βράδυσα. 'Ο βορρηάς—ήταν φθινόπωρο—δυνάμωσε. Κάθισα στην έξώπορτα της έκκλησίας, τούρτουρίζα άπ' τό κρύο... Συλλογίζομουν: τί νά κάνω; Πού νά γύρω τό κεφάλι μου; 'Όλα γύρω έένα. Σηκώθηκα, πήγα στο καμπαναριό νά δώ αν είναι άνοιχτό! 'Εταν άνοιχτό. 'Ανέβηκα πάνω, και κεί κάτω άπ' τις καρμπάνες τά περιστέρια. 'Εταν Κυριακή. 'Ηρθε ο καντηλανάφτης νά σημάνη τις καρμπάνες. Ξαφνίστηκε άμα μ' άντίκρουσε.

—Είμαι ο νέος μαθητευόμενος, είπα, άφήστε νά σημάνω τις καρμπάνες. —Μά έξέρεις; μούτε. —Πώς, λέω. 'Από μικρός είχα νταραβέρια με τις καρμπάνες και κείνον τόν καιρό ήμουν στη δόξα μου...

Κι' άρχισα νά σημάνω τις καρμπάνες. Τη μεγάλη καρμπάνα τη σημάνα όπως όλοι. 'Αλλ' άμα άρχισα νά σημάνω τις μικρές, τέτοια μελωδία γύ- όθηκε γύρω, τέτοιο συναρπαστικό και γλυκό χτύπημα έβγαίνε, πού οι χωριάτες βγήκαν όσω και στο καμπαναριό, άψηλά όλοι κυτάζαν. 'Από τότε έβγαίνα ο άγαπητός τους. 'Αλλ' ο δέσποτας τόν παληό γαβό του «πατιό μου τά μπουάκια σου και δρόμο» κι' ούτε πύλη μούδινε. Με τη βοήθεια τού ενός και τού άλλου, ζόδια. Κι' όταν ήταν καμμία γιορτή άνεβαίνα στο καμπαναριό και δώστου τό γλυκό, μελωδικό και συναρπαστικό μου χτύπημα. Λοιπόν, ο δέσποτας αυτός είχε ένα κορίτσι. Μά μέρα πού σημάνα τις καρμπάνες κυττάω δυό γαλανά γλυκά ματάκια από κάτω νά με κυττάει και νά χαμογελούν. Μετά άνέβηκε άπάνω, στάθηκε, με κίτταε και χαμογελούσε. 'Αρχισα όστερα λογάκια. Κείνη αλήθεια έλεε περισσότερα, ένθ γώ στεκόμουν μπροστά της σάν είδωλο και πού, νά κυτάξω δέν ήξερα.

—'Αμα έφυγε σά γάχας στεκόμουν πάνω στο καμπαναριό και νάφευγα δέν ήθελα. 'Από τότε έχοχταν ταχτικά. Τις γιορτές μόλις χάραζε άνεβαίνα στο καμπαναριό, σάν άνηχος σημάνα τις καρμπάνες, έτρεμα... περιμένα... τσαννιόμουν: Θάορη ή δέν θάορη; 'Όταν φανόνταν κάτω και με τά γαλανά γλυκά ματάκια της γλυκά-γλυκά με κυτάζε, ένθ στο στόμα της ζωνταφίζόταν χαμόγελο, σούχα.

Χαμογέλασε, ήπτε ένα άκόμα ποτήρι κρασί κι' άναστενάξε. —'Αχ!... ναιάτα, ναιάτα! Δέν έξέρω πώς μια μέρα τόλημσα και τη φίλησα... 'Από κείνη την

Στόν κήπο τόν μυριάνθιστο βαρεία ξόσπα' ή μπόρα τού Μάη μια ροδαυγή, και τάλεκα τριαντάφυλλα λουσμένα γέλαν τώρα στή νοτιομένη γη.

*

Μιά νέα ζωή γλυκόλαμψε κι' άπλόθηκε τριγύρω στή φρύσι σγαλά, κι' από παντού ροδόχυτο ξεγύθη' ένα μύρο στού άνέρο τά φίλια.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΓΚΙΩΣΗΣ

μέρα άρχισε νά φουντώνη ή άγάπη μας με φονή τού καμπαναριό.

Όταν τόμαθε ο δέσποτας θέριψε και μ' έδιώξε άπ' την έκκλησία. Τό δέ κορίτσι του τόβαλε πάνω σ' ένα άιάδι, τό πήγε στην πόλι και τό πάντρεψε. Μοιμειναν πάλι πιστοί φίλοι οι καρμπάνες και τό καμπαναριό... Σήμαίνα τις καρμπάνες κ' έμεινα πάνω κεί στο καμπαναριό με τις μαυρες μου σκέψεις. Κάτω στούς άνθρώπους δέν ήθελα νά κατεβώ. Θύμωσα, είχα πικρό θυμό για τό κορίτσι τού δέσποτα, την προδότρα. Μόνο πάνω στο καμπαναριό περνούσα τις μέρες μου. Μιά μέρα πού καθόμουν, άκούω: τόπ-τόπ, στις σκάλλες. Σταμάτησε ή καρδιά μου... ήταν κείνη... 'Ετρεξε, μ' άγκάλιασε, με ρούφηξε στα φίλια κ' είπε:

—Βασίλει μου, δέν μπορώ νά ζώ χωρίς έσένα... σ' αγαπώ... σ' αγαπώ. Μόνο σένα αγαπώ! 'Απ' τη χαρά μου πετούσα. Ξαναγεννιόθηκα, έβγαίνα άλλος άνθρωπος. Τήν έσφιξα στην άγκαλιά μου και τη φίλησα φίλιά, ή γλυκά φίλιά. 'Αλλά δέν έπρεπε νά χάνουμε καιρό. 'Αν μάς έβλεπε κανείς γαθήκαμε. Συμφωνήσαμε νά με περιμένη όσω άπ' τό χωριό, σ' ένα θαμνάκι, δεξιά άπ' τό δημόσιο δρόμο.

Στις 10 τη νύχτα την βρήκα στο συμφωνημένο μέρος και τού δώκαμε δρόμο στο γειτονικό χωριό. Κεί πήρα ένα άλογο από κάποιον γνωστόν μου και τραβήξαμε πέρα σ' άλλο χωριό. Άλέν πώς ο αριθμός 13 είνε γροσουούτσος. Ψέμματα! Είνε ο πιο τυχερός αριθμός! Γυρίσαμε δώδεκα χωριά κ' είδαμε δώδεκα παπάδες, αλλά κανένας τους δέν δέχτηκε νά μάς στεφανώση. Στο δέκατο τρίτο χωριό ήταν ένας καλός παπάς. Αυτός μάς στεφανώσε: κι' αυτός μάς συμπαίλασε με τό δέσποτα πεθερό μου. 'Όταν γυρίσαμε πίσω στο χωριό μας κι' άντίκρουσα τόν πεθερό μου γονάτισα και τού φίλησα τό χέρι. Με συγχώρησε κ' είπε: Νοστάλγησα τό σημασία μου. 'Αίτες στο καμπαναριό. Και βγήκε στην έξώπορτα, ν' άκούση. 'Εταν παραμονή γιορτής. Τόσο γλυκά σημάνα κείνη την μέρα τις καρμπάνες, τόσο μελωδικά και συναρπαστικά, πού όλο τό χωριό μαζεύτηκε ν' άκούση.

Τρία χρόνια ζήσαμε καλά έν τ' άλλα έπαφα νά σημάνω γώ τις καρμπάνες. Στόν τρίτο, μούση αρρώστια πλάκωσε τό χωριό κ' ή πρώτη πού πήγε στόν Παράδεισο ήταν ή γλυκιά μου γυναίκα. Έφυγα σότε άπ' τό διπλανό χωριό κ' ήρθα δώ. 'Από τότε κάπου κάπου μια φωνή άπ' μέσα μου πού λέει, στο καμπαναριό ν' άνεβώ κ' ή τις καρμπάνες νά σημάνω.

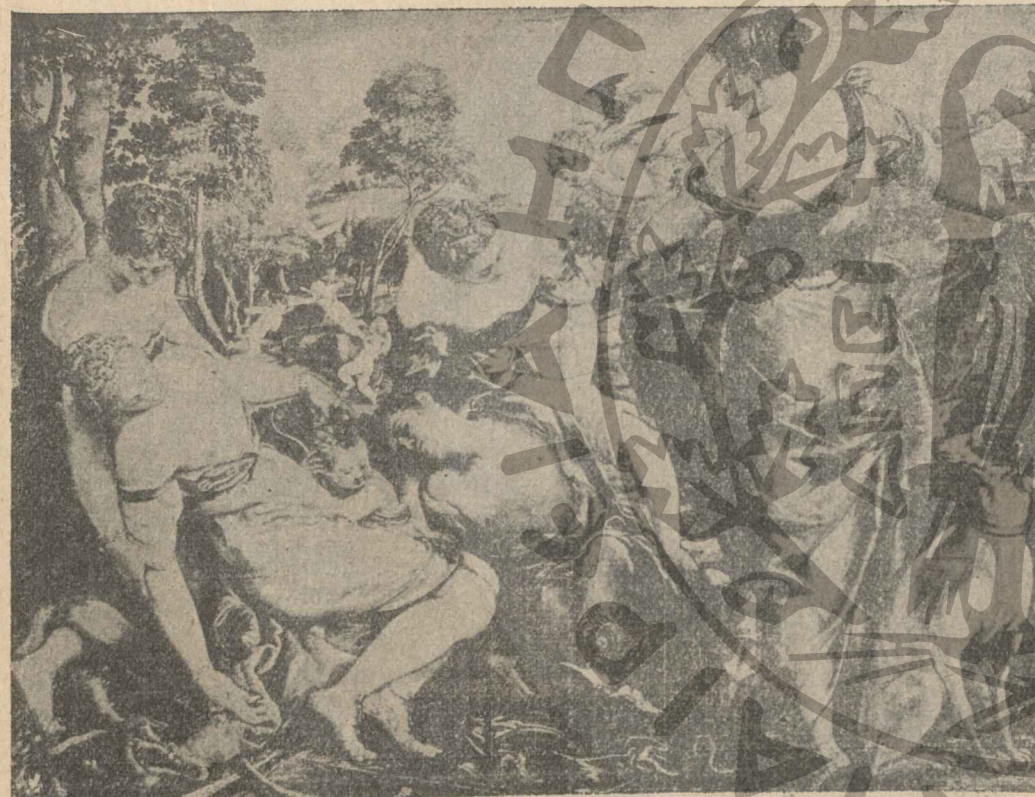
—Νά, νά! και τώρα, αυτή ή ίδια φωνή, με προσκαλάει με βιάζει νά τρέξω νά τις σημάνω.

Και πρίν προσφάσουν νά τόν κρατήσουν—ματι δέν επιτρέπονταν μερά μεσημέρι νά σημάνουν οι καρμπάνες—ώρμησε, βγήκε άπ' τη κλίμαρα κι' άνεβηκε στο καμπαναριό, άφού έκλεισε καλά καλά την πόρτα του.

'Η άτμόσφαιρα γέμισε από γλυκό, ρυθμικό, μελωδικό και συναρπαστικό σημάσμα.

Όταν σπάζαν την πόρτα τού καμπαναριού κι' άνέβηκαν άπάνω είναν τόν διάκο ξεπλημένο πάνω στή σκαίδα της μεγάλης καρμπάνας, με τό προσώπο του όχρό, και τά μάτια του άρρωστα. 'Ο χάρος, επί τέλους τόν έπισκεφτηκε... (Διασκευή άπό τό ρωσικό).

ΕΓΓ. Ι. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

ΡΟΤΤΕΝΧΑΜΕΡ.—'Ο θάνατος τού 'Αδωνιδου.—[Μουσείον τού Λούβρου].

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ

Πενήντα και περισσότερα χρόνια, ο άνθρωπος αυτός μαζί με τον άλλον αδελφόν του Παναγιώτην, έθεωρούντο απ' όλον τον κόσμον, τὸ διανοούμενον και μὴ, τῆς πρωτεύουσας τοῦ νεοστυάτου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ποιηταί. Ἀλλὰ και πρὶν ἀκόμη, ἀπ' τὰ 1825 ὅταν πρώτην φορὰν ἐμφανίζεται εἰς τὴν προσωρινὴν πρωτεύουσαν, τὸ Ναύπλιον, ἐν μέσῳ τοῦ Ἀγώνος θεωρεῖται ἐκεῖ, ὁ ποιητής! Τρίβει κανεὶς τὰ μάτια του σήμερα και ἀπορεῖ και ἐξίσταται! και ὁμῶς ἔτσι ἦταν. Εἶνε ζήτημα ἂν τὸ ὄνομα Σολωμὸς ἦταν γνωστὸ σὲ πέντε ἑξ ἀνθρώπους, ἔστω και τῶν γραμμάτων. Οἱ Ἑπανήσιοι τὸν ἐγνώριζαν. Οἱ Ρωμηοὶ ὄχι! Ὁ Σούτσος ἦταν ὁ ἀνιάρτης, ὁ ἀτίθασσος, ὁ παραπονούμενος, ὁ ζητῶν νὰ διορισθῇ εἰς θέσιν πιθανώτατα και μὴ ἐπιτυχάνων. Πνέων μένεα κατὰ παντὸς κρατοῦντος τὰ βάζει με ὅλους. Με τοὺς Φαναριώτες ἀπ' τοὺς ὁποίους κατὰγεται, με τοὺς κοινοπασιδῆδες, με τοὺς διωρισμένους ὑπαλλήλους, με τὸν Καποδίστρια ἀργότερα. Εἶνε ὁ ἀνθρωπος τῶν γραμμάτων, ὁ σπουδασμένος ὁ μορφωμένος, ὁ ποτισμένος με τὴν Γαλλικὴν φιλολογίαν, ὅπως και οἱ ἄλλοι Φαναριώτες. Εἶνε γεννημένος γιὰ δημοσιογράφος πολεμιστής. Παραγκωνίζεται, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Ἀν ἦταν ἄλλη ἐποχὴ δὲ ἔβγαζε ἐφημερίδα. Ἐχει κληρονομήσει ἀπ' τὴν Φαναριώτισσα μητέρα του τὸ χάρισμα και τὴν καταπληκτικὴν εὐχέριαν νὰ γράφῃ στίχους, τὸσην εὐχέριαν ὥστε ὅταν διαβάξῃς τὰ ἀτελείωτα στιχογραφήματά του νὰ λές. «Μὰ αὐτὸς ὁ ἀνθρωπος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ μιλοῦσε με στίχους».

Ἐξαφνα κάποιαν ἡμέρα τοῦ ἔρχεται ἡ ιδέα νὰ συνενώσῃ τὴν ἀκατάσχετη δημοσιογραφικὴν ὁρμή του, με τὸ ταλέντο τῆς στιχογραφίας και ἀπὸ τὴν παράνομον αὐτὴν ἐννοσιν προῆλθε τὸ ἀναπόφευκτον κακόν, προῆλθε τὸ δέσμο, τὸ σκλάβωμα, και ἡ στρεβλωσίς του καλλιτεχνικοῦ αἰσθηματος δύο-τριῶν γενεῶν, σὲ βαθμὶ πού και σήμερα ἀκόμη νὰ βρίσκονται ἄνθρωποι νὰ σοὺ συζητοῦν.

— Καὶ πῶς, Δὲν σὰς ἀρέσει ὁ Σούτσος;

Πῶς νὰ ἀρῶμαι; Μὴ λησμονοῦμε ὅτι ἔρχεται ἀπ' τὸ Παρίσι ὁ Βερανζέρρος ἐκεῖ εἶνε σὲς δόξες του σανσόνις κτυπῶν, σατυρίζων τοὺς μεγάλους, ἐνθουσιάζων και ἀγαπώμενος ἀπ' τὰ πλήθη, δοξασμένος και πασίγνωστος. Ὁ Σούτσος τὸν πέρνει ἀμέσως ὡς ὑπόδειγμα, και ὅπως συμβαίνει συνήθως εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις, γίνεται ἕνας ὠχρός, και ξεθωριασμένος, και πεζὸς Βερανζέρρος, χωρὶς ἡν πνοὴν του και τὴν μαεστρίαν τοῦ ἀληθινοῦ ἐκείνου τραγουδιστῆ και σατυριστοῦ. Ὁ Σούτσος ἀρχίζει τὴν σάτυρα. Καμμιὰ ἀνωτέρα πνοή οὔτε ἴχνος ἰσχυρᾶς διανοίας, οὔτε ἰδιοφυΐα τοῦ νὰ βρῇς και ν' ἀρπάξῃς τίς γενικὲς γραμμὰς τῆς σατύρας και τὰ κύρια σημεῖα τῆς, και νὰ κτυπήσῃς, νὰ διδάξῃς, νὰ διορθώσῃς. Αἱ κοινωνίαι, αἱ τάξεις ἡ ζωὴ των, αἱ ἔξεις των, αἱ δοξασίαι των, ἔχουν τὰ τρωά των, τὰ στραβά των, τίς ἀδυναμίεις των. Ἀν εἰσαι ποιητής με πέντε στίχους δὲ τὰ εὖρης, και δὲ μαστιγώσῃς, χωρὶς νὰ περράξῃς προσωπικῶς κανένα. Ὁ Βερανζέρρος με ἕνα τραγουδάκι ἔκανε νὰ σκυλιάσουν ὅλοι οἱ σατυριζόμενοι εὐγενεῖς τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς Βασιλείας. Ὁ Σούτσος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσῃ. Κάθετα στὴν πλατεῖα τοῦ Ναυπλίου και ἔομπλιάζει και κακολογεῖ, και δείχνει φανερά τὴν πικρίαν του και τὸν φθόνον του, και ἀναφέρει ὀνόματα, και ὑπονοεῖ πρόσωπα και τὰ βάζει με τὸν «Ἐπιστάτην τῶν οἰκοδομῶν» ἐπὶ Καποδιστρίου και με τὸν κατὰσκοπον τοῦ Καποδίστρια, και με τὸν ὑπουργὸν γήσιμον, και με τοὺς ἐπάρχους, και με τὸν Δεσπότην τάδε και με τὸν γεροισιαστὴν τάδε, και γράφει ἀναφορὰν ἑμμετρον, και ἀναφέρει και τὰ ψηφίσματα και τοὺς

νόμους ἐμμέτρως, και τὰς ἀναχωρήσεις και τὰς ἀφίξεις τῶν πολιτῶν, και τὰς μεταθέσεις.

Αἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔγραφαν τέτοια πράγματα. Ἀν δὲν ὑπῆρχε ὁ Σούτσος δὲν θὰ ἔξεραμε πολλὰ περὶ τῆς ζωῆς, και τῆς κινήσεως, και τῆς κοινωνίας. Ὀλὴ ἡ περίοδος αὐτῆς τῶν ἔργων του, με τὰ σατυρικά και τοὺς διήθεν λιβέλλους, μοιάζει τρομερὰ με ἐφημερίδα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς γραμμένη με στίχους.

Κάπου και πού βρίσκει κανεὶς και κανένα γενικώτερο θέμα και ἐκεῖ πλέον φαίνεται ὅλη ἡ ἀδυναμία τοῦ δημιουργοῦ. Ἐρχεται ὁ Ὁθων αἱ Ἀθῆναι γίνονται πρωτεύουσα, και ὁ Σούτσος μεταφέρει τὴν ἐφημερίδα του ἐκεῖ. Τὰ ἴδια και τὰ ἴδια. Τὸ σύνταγμα αἱ δίκαι τῶν ὀπλαρχηγῶν οἱ ὑπουργοὶ οἱ γεροισιασταὶ με τὴν ἴδια μονοτονίαν, με τὴν ἴδια πεζολογίαν, με τὴν αὐτὴν ἀφόρητη και μακαρονιστικὴ γλώσσα τοῦ λογιωτατισμοῦ. Καμμιὰ σκέψις, καμμιὰ ιδέα. Μιὰ ξηρὰ κοίτη ποταμοῦ, χωρὶς σταλαγματὶ νεροῦ. Καὶ ἐπὶ τέλος ἔρχεται τὸ ἀναμενόμενον! Τὰ χοντρά πειράγματα και τὰ τόσο φανερά, ἐξοργίζουσιν, τοὺς ἰσχυροὺς και ὁ Σούτσος ἐξορίζεται δυὸ φορές.

Περιφέρεται ἔξω εἰς τὴν Εὐρώπην. Δὲν σατυρίζει πιά κανένα. Εἶνε ὁ περιπλανώμενος και γίνεται ποίημα.

Μποροῦσε νὰ βγῇ ἕνας Οὐγκὼ ἀπ' τὴν ἐξορίαν του ἡ καὶ μικρότερο τέλος πάντων. Δὲν ἐβγήκε ἄλλο, παρὰ διόμισιν χιλιάδες στίχοι Παγκοσμίου Ἱστορίας και Γεωγραφίας. Ὁ «Περιπλανώμενος» ὁ καὶ ὁ Σούτσος τὸ ὀνομάζει «ποίημα λυρικόν».

Προσπαθεῖ νὰ κρούσῃ τὴν Λύραν ἐπικαλεῖται τὸν Ἀπόλλωνα, φωνάζει τὰς Μούσας, ἀλλὰ οὔτε ἐκεῖνος ἀκούει, οὔτε αὐταὶ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν Ἑλικῶνα. Εἶνε εὐγενὴς αἰσθηματίας, ἔχει ἔρωτα πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀνθρωπος εἶνε ἄξιος πάσης ἐκτιμήσεως τιμωτάτος πέθανε ἀάμπτωχος, διωγμένος, κατατρεγμένος μέσα εἰς ἕνα νοσοκομεῖον τῆς Σμύρνης και αὐτὸ εἶνε ἀρετὴ γιὰ νὰ κατακρίνῃ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἐποχῆς οἱ ὁποῖοι ὅσο και ἂν ἐδαγκώνοντο ἀπ' τὰ στιχογραφήματά του, δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ τὸν καταδιώξουν σὲ τέτοιο βαθμὶ, ὥστε ὁ ἐνθιμιστὴς αὐτὸς Ἕλληνα νὰ πεθάνῃ ἐξοριστος και πού; στὴν Τουρκία!

Ἀλλὰ ἡμεῖς δὲν τὸν ἐξετάζομε οὔτε ὡς ἀνθρωπον, οὔτε ὡς πολίτην. Ἐχομε σήμερα, μετὰ ἐξήντα πέντε χρόνια ἀπ' τὸ θάνατό του, μπροστά μας ἕνα ποιητικὸν ἔργον και ἕνα λεγόμενον τότε ποιητὴν, ὑμνηθέντα, λατρευθέντα και ἐξυψωθέντα ἀπὸ δύο τρεῖς γενεὰς ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐθέλοντο και ἔμειναν ἐκστατικοὶ διαβάζοντες τὸν «Περιπλανώμενον», ποίημα λυρικόν, μιμούμενοι ἀντιγράφοντες, ἀκολουθοῦντες, σχηματίζοντες σχολὴν «τὴν σχολὴν τῶν Σούτσων».

Καὶ ὁ Λυρισμὸς αὐτὸς ἐκπαῖ και ὁ Ἀπόλλων ἀποφασίζει νὰ ψάλλῃ και παραλαμβάνων τὴν λύραν λέγει ἐπὶ τέλους τὰ ἑξῆς

«Ἦνδραπόδιος τοὺς πάντας ἡ ψυδὴς ἐλευθερία
Αἱ Βουλαι εἰσὶ τὰ δύο ἀναιδὴ τῆς καπηλείας
Ὅθεν εἰς χρυσὴν φιάλην κερὰ μέδην ἐθονκτόνον
ἐπεβλήθη δὲ εἰς ὅλους Ποδοκάκη δέκα χρόνων.
Τοὺς λαλοῦντας ἐλευθέρως ἡ και μόνον σκεπτομένους
οἱ Νομάρχαι, δέκα ὄντες, ὑποτύραννοι τοῦ Γένους
ἡ κακοῦσι τοὺς ἀνθρώπους

ἡ αὐτοὺς μεταποιῶσιν εἰς Πατέρων κατασκόπους!
Εἶνε φοβερόν! Ἀλλ' ὁ «Περιπλανώμενος»
ψάλλει παρόμοια πράγματα εἰς τριακοσίας στροφὰς ὅπως αἱ ἀνωτέρω

Και ἀκολουθεῖ τὸ «Κάτοπτρον τοῦ 1845» και τὸ «ποιητικὸν Χαρτοφυλάκιον». Ἀπ' τὸ πρῶτο μαθαίνομε ὅλην τὴν Γερουσίαν και εὐρισκόμεθα πάλι πρὸ προσωπικῶν ἐπιθέσεων...

Μεταξὰ μικρῆς, Κωλέστης δολιότητος γεμῆται,
Και σὺ Φράγκε εἰς τὰς σχέσεις; και τὸν νῦν

[Μαυροκορδάτος.

Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶνε ποίημα, εἶνε τὰ πρακτικὰ τῆς Γερουσίας. Τὸ δὲ «ποιητικὸν Χαρτοφυλάκιον» μιὰ ἀτελείωτη πεζολογία «Διθύραμβος εἰς τοὺς δούλους Ἕλληνας», «Εὐμβατήριον κατὰ τῆς Ἀγγλικῆς ἐπεμβάσεως» και τὸ «Νυκτερινὸν Συνέδριον», δηλαδὴ ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὅπου ἐμφανίζεται.

Εἰς τὰ μαῦρα βουτηγμένη, μία δεσποινὴς ἐφάνη
κόκκινην τὴν ὄψιν εἶχεν ὡς νὰ ἦτον ν' ἀποθάνῃ
Μὲ τοῦ Μπότσαρη τὸ αἷμα και με τοῦ Καραϊσκάκη
Κ' εἰς καθέναν φρίττων—Βλέπων ἡ Ἑλλὰς πῶς ἦτον
Ἐπακολουθοῦν ὁ «Βουλευτὴς τοῦ 1843», «Ἐπιστολὴ τοῦ Θεολόγου Σχινᾶ» και διάφορα ἄλλα διὰ νὰ φθάσωμε ἐπὶ τέλους και σὺ ἔπος! Ἡ Τουρκομαχία Ἑλλὰς ποίημα ἐπικόν». Ἱστορικὴ ἀφήγησις πρᾶξων τοῦ Ἀγώνος τοῦ 21.

Εἶνε φοβερόν, ἀνυπόφορον, ἀποπνευματικὸν και μόνον ἕνα στίχον νὰ διαβάσῃ κανεὶς σήμερα. Καὶ ὁμῶς ὑπῆρχαν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἀνέκρουσαν τὸν Σούτσον Ἐθνικὸν ποιητὴν μόνον και μόνον, διότι ἔγραψε τὴν «Τουρκομαχίαν Ἑλλάδα». Ἀλλ' ὑπῆρχε λόγος μέσα εἰς τὰς Ἀθῆνας νὰ γραφῇ τὸ ἀτελείωτον αὐτὸ φοβερόν κατασκευάσμα. Εὐρισκόμεθα εἰς τὰ 1850. Ἀπὸ τὴν Ἐπ' αὐτῆς ἔφθαναν ἡδη αἱ πνοαὶ τῆς μεγάλης ποιήσεως! Καὶ ἡ ποιησις ἐκείνη ἦτο ὁ θάνατος τοῦ λογιωτατισμοῦ, ἦτο ἡ συγκίνησις τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἦταν ἡ ζωντανὴ γλώσσα, θαυμαβεύουσα και ἐκφράζουσα «μεγάλαις ιδέαις», συγκλονίζουσα τὰς ψυχὰς. Ἦτο ἡ ἀλήθεια πού ἤρχετο με τὸ κύμα τοῦ Ἰονίου και τὴν ὁποῖαν πάντες ἐροβούντο ὅτι θὰ τοὺς σαρώσῃ και θὰ τοὺς ἀποκαλύψῃ. Ὁ λογιωτατισμὸς ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ καὶ, ἀντίρροπον και τοῦ «Ἰννοῦ πρὸς τὴν Ἑλευθερίαν» και τῶν «Ἑλευθέρων πολιτικῶν μένων» και ἐδημιούργησε ὅτι ἡδυνάτο... Τὴν Τουρκομαχίαν Ἑλλάδα.

Μέσα εἰς αὐτὴν, δὲν ἔμεινε τίποτε ἀπ' τὴν λεβεντιά, ἀπ' τὸ μῦθον τοῦ πύκου και τοῦ θυμαρίου ἀπ' τὸ τραγοῦδι τῆς φλογέρας και τὸ μωρομυθισμὸς τῆς θάλασσης ἀπ' τοὺς πόθους, τίς ιδέαις, τίς νοσταλγίαις, τὸν καμὸ τῆς Ρωμαιοσύνης. Τίποτε ἀπ' τὸ παράπονον τοῦ Διάκου σουβλιζομένου. Τὸ γὰρ ἰδὲς καιρὸ πού διάλεξεν ὁ χάρος νὰ με πάρῃ τὸ ἀντικαθιστᾷ τὸ...

Ἐἰς Θεομυθίας σθάνει
[αὐτὸς]

Πόδας Ἑλλάδος τῆς ἑλν
[θέας]

καὶ ἀμφοτέρωθεν καὶ ἐπὶ
Τὸ ἀκούω ἔξω, ἀκούω
πελέκια, ἀκούω τριήμε
δοντιῶν τῆς Τριπολι
τσᾶς, τὸ ἀντικαθιστᾷ τὸ...

Εἰς τῆς Τριπολιτσᾶς τὰς
[πλατείας]

Ἐλικοδόρμει αἱ λατοὶ ὄντι.
Ὁ λογιωτατισμὸς ἔστι
καὶ ἕνα πνεῦμα ἔξω, ἕνα
λίβαν ὁ ὁποῖος ἐπέλασε,
ἀπ' ἀκρὴ σ' ἀκρὴ, και
ἐμάρανε και ἐθανάτωσε
τὰ πάντα. Ἐστὶ ἐθανά
τωσε και τὸν Σούτσον,
ἀπ' τὸν ὁποῖον δὲν ἔμεινε
τίποτε!

N....

